

Qarshi davlat pedagogika universiteti pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Nurullayeva Shaxlo O'ktamovna

TA'LIM TIZIMIDA O'QUV VA MALAKAVIY PEDAGOGIK AMALIYOTNI TASHKIL ETISH VA O'TKAZISH MEXANIZMLARI

Choriyeva Mexribonu Baxtiyorovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

+99893071-87-95

E-mail: mehribonuchorieva@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola mazmunida pedagogik oliy o'quv yurtlari talabalarining malakaviy pedagogik amaliyoti oliy o'quv yurtida tomonidan olib boriladigan ta'lim-tarbiya jarayonining izchil davomi ekanligi va bakalavriat yo'nalishlari bo'yicha olingan nazariy bilimlarni mustahkamlash va mazkur bilim, ko'nikma va malakalarni bevosita ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llash imkonini beruvchi vosita ekanligi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: o'quv amaliyoti, pedagogik amaliyot, malakaviy amaliyot, tanishuv amaliyoti, metodik amaliyot, dastlabki kasbiy amaliyot.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat olib borayotgan tegishli ta'lim tizimlarida ta'lim oluvchilarning o'quv vaqtini amaliy ishlab chiqarish faoliyati bilan uzviy olib borish masalasiga alohida e'tibor berilmoqda. Bu jarayon bo'lajak pedagoglarni tayyorlovchi ta'lim tashkilotlarida ham tizimli tarzda yo'lga qo'yilmoqda, bu masala tegishli xujjatlarda ham belgilab qo'yilgan. O'quv, malakaviy va pedagogik amaliyotni tashkil etish va o'tkazishda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 1998-yil 30-oktabr 305-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari talabalarining malakaviy amaliyot haqida"gi Nizom va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2008-yil 24-iyuldagi 191-sonli buyrug'i asosida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlari bo'yicha davlat ta'lim standartlari va na'munaviy o'quv rejalariga muvofiq o'quv va malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etadi va o'tkazadi. Nizomga ko'ra o'quv amaliyoti 1, 2, 3 kurslarda, malakaviy pedagogik amaliyot esa 4- kursda o'tkaziladi.

1, 2, 3 kurs talabalarining o'quv amaliyoti-o'quv amaliyot va uning asosiy vazifasi talabaning barcha ruhiy va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga qaratilgan turli xil topshiriqlarni tayyorlashdan iborat. Quyi kurslarda pedagogik amaliyotni tashkil qilishda talabalarining individual xususiyatlarini, ularning tayyorgarlik darajasini hisobga olish zarur.

4-kurs talabalarining malakaviy pedagogik amaliyoti-bakalavr yo'nalishlari bo'yicha pedagogik mutaxassislar tayyorlashning muhim qismi bo'lgan malakaviy pedagogik amaliyot ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini muvaffaqiyatli qo'llayotgan, bu borada yetarli darajada ish tajribalariga ega bo'lgan, o'quv-moddiy taminoti bugungi kun talabalariga javob beradigan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkaziladi.

Pedagogik oliy o'quv yurtlari talabalarining malakaviy pedagogik amaliyoti oliy o'quv yurtida olib boriladigan ta'lim-tarbiya jarayonining izchil davomi sanalib, bakalavriat yo'nalishlari bo'yicha olingan nazariy bilimlarni mustahkamlash va mazkur bilim, ko'nikma va malakalarni bevosita ta'lim-tarbiya jarayoniga qo'llash imkonini beradi. Malakaviy pedagogik amaliyot bakalavr yo'nalishlari uchun mo'ljallangan davlat ta'lim standartlari (DTS)da ko'zda tutilgan shakllarda tashkil qilinadi. Pedagogik amaliyot oliy o'quv yurtida malakali mutaxassislar tayyorlash nuqtai nazaridan o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Malakaviy pedagogik amaliyot talabaga oliy o'quv yurtida olgan nazariy va amaliy bilimlarini amaliyotda

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

sinab ko`rish, pedagogik faoliyatni egallashda dastlabki malaka va ko`nikmalarni o`zlashtirish, tarbiyalanuvchilar bilan ishlash kabi tajribalarni egallashga xizmat qiladi. Pedagogik amaliyotning maqsadi ta`lim yo`nalishlari bo`yicha talabning pedagogik-psixologik fanlardan, metodika va ixtisoslik fanlaridan egallagan ilmiy-nazariy bilimlarini va amaliy ko`nikmalarini pedagogik faoliyatida ijodiy qo`llay bilishga o`rgatish sanaladi. Pedagogik amaliyotga nazariy va amaliy ta`limga oid o`quv rejani to`liq bajargan talabalargina yuboriladi.

Respublikamizda pedagog-kadrlarni tayyorlash va pedagogik ta`lim jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga ko`tarish masalasi jamiyatni modernizatsiyalash va yanada, rivojlantirishning ustuvor yo`nalishlaridan biri sifatida belgilab olingan. Ayniqsa, pedagogika oliy o`quv yurtlarida tayyorlanayotgan pedagog-kadrlarni yuqori kasbiy bilim, ko`nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularning zamonaviy axborot va texnologik kompetentligini oshirishga katta e`tibor qaratilmoqda. Mazkur masalaning muvafaqqiyatli yechimi esa, nazariya va amaliyotning uyg`unligini, egallangan nazariy bilimlarni amaliy ko`nikma va malakalarga aylantirishni talab etadi. Ana shu sababdan pedagogika oliy ta`lim mussasalarida pedagogik amaliyotni har jihatdan yuqori darajada tashkil etish va o`tkazish o`ta muhimdir.

O`quv amaliyotni tashkil etish va o`tkazish texnologiyasi

O`quv amaliyoti oliy ta`lim dasturining ajralmas bir qismi sifatida u, OTM ning quyi kurslarida o`tkaziladigan o`quv jarayonining asosiy shakllaridan biridir. U bo`ljak mutaxassisni amaliy tayyorlashda va nazariy olgan bilimlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. O`quv amaliyoti uning maqsad va vazifalarini aniq ko`rsatib bergan o`quv dasturi asosida OTM tomonidan tashkil etiladi. Amaliyot OTM va amaliyot o`tkaziladigan tashkilot o`rtasidagi shartnoma asosida amalga oshiriladi. O`quv amaliyotini o`tkazish tartibi OTM kafedrasidan DTS talablariga muvofiq ishlab chiqiladi. O`quv amaliyot davrida talaba ijtimoiy-siyosiy, pedagogika, ruhshunoslik va maxsus metodikalar yuzasidan o`zlashtirgan bilimlariga muvofiq, maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ta`lim-tarbiyaviy, o`quv ishlari bilan bog`liq faoliyatida ishtirok etishi tufayli, pedagogik ko`nikma va malakalarni egallab boradi, ayni vaqtda o`zining pedagogik faoliyatiga bo`lgan qiziqishi va qay darajada loyqligini, qobiliyatini sinovdan o`tkazadi.

O`quv amaliyot davrida bo`ljak tarbiyachi maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ta`lim tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va o`tkazish, maktabgacha yoshdagi bolalar va ularning ota-onalari bilan bola tarbiyasi kabi muammoli masalalarni hal etishni o`rganadi. O`quv amaliyotining yo`nalishi va mazmunini o`quv rejaga muvofiq murakkablashib, takomillashib boradi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida o`tkaziladigan o`quv amaliyoti - bu ta`lim tarbiyaviy jarayonlarni va boshqa faoliyat turlarini mustaqil tashkil eta olish, bolalar va ota-onalar bilan ishlay olish malakalari bilan bog`liq bo`lgan nazariy va amaliy masalalar, pedagogik bilimlarini chuqurlashtirishga va pedagogik qobiliyatlarini yanada takomillashtirish masalalarini hal etadi. O`quv amaliyot davomida har bir talabada o`zi tanlagan kasbiga munosabati, pedagogik faoliyatga qiziqish, shu sohadagi tayyorgarlik darajasi shakllanadi.

O`quv amaliyot - ilg`or ish tajribalarini o`rganish maskani, mahorat maktabi hisoblanadi.

O`quv amaliyotining maqsadi - dastlabki kasbiy tajribalarni egallashdir.

qo`yilgan:

malar belgilab

- maktabgacha ta'lim tashkilotining faoliyati, uning tuzilishi, boshqarish tizim va tashkiliy-huquqiy shakllari bilan umumiy tanishish;

- maktabgacha ta'lim tashkilotining funksiyalarini o'rganish;

- maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishga doir meyoriy-huquqiy xujjatlarini, uning faoliyatini tartibga solib turadigan qonuniy aktlarni o'rganish;

- tanlagan mutaxassisligi va uning o'ziga xos jihatlari bilan amaliy tanishtirish;

O'quv amaliyoti talabalarning bo'lajak mutaxassisligi bilan tanishishini va tadqiqotchilik faoliyatining dastlabki ko'nikmalarini olishini ta'minlaydi.

O'quv amaliyotining turlari va ularning o'ziga xosliklari:

1. Tanishuv amaliyoti. Bo'lajak mutaxassislar uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlariga turli ekskursiyalar uyushtirish.

2. Metodik amaliyot. Bunda o'quv amaliyoti bilan bo'g'liq masalalar yuzasidan ma'ruza va suxbatlar uyushtirish.

3. Dastlabki kasbiy malakalarni egallash amaliyoti - maktabgacha ta'lim tashkilotida o'quv amaliyotini amaliy o'tash.

Har qanday o'quv amaliyotini o'tab bo'lgandan keyin talaba attestatsiyadan o'tishi kerak. Talaba amaliyot kundaligini va hisobotni o'quv amaliyoti talablari asosida rasmiylashtirib topshirishi shart.

Pedagogik amaliyot jarayonida quyidagi vazifalar hal qilinadi:

- talabalarda tarbiyaviy ishga ongli, mas'uliyatli munosabatni shakllantirish, tarbiyaviy ishni tashkil etish mahoratini tarkib toptirish;

- tarbiyachining kasbiy ahamiyatli sifatlarini o'zlashtirishni ta'minlash;

- muayyan pedagogik vazifalarni amalga oshirish orqali pedagogik-psixologik bilimlarni amaliy faoliyat jarayonida mustahkamlash va boyitish;

- tarbiyaviy ishni tashkil etishga doir ko'mkma va malakalarni rivojlantirish;

- tarbiyaviy ishga ijodiy-izlanishli yondashish, tarbiyaviy ishni ilmiy tashkil etish malakasini hosil qilish;

- maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga doir ilg'or tajribalar bilan tanishish;

- maktabgacha yoshdagi bolalarning individual va yosh xususiyatlarini o'rganish maqsadida amaliyotchi talabalarning bolalar bilan muloqati va o'zaro hamkorligini tashkil qilish;

Talaba pedagogik amaliyot davrida quyidagi pedagogik ko'nikma va malakalarni egallashi zarur:

- maktabgacha yoshdagi bolalar jamoasining ijtimoiy-psixologik va yosh xususiyatlarini hamda ma'naviy-axloqiy, fuqarolik pozitsiyasining umumiy maqsadlaridan kelib chiqqan holda aniq tarbiyaviy vazifalarni belgilab olishi:

- tarbiya jarayonini to'g'ri loyihalashtirish va rejalashtirish maqsadida bolalar jamoasi va bola shaxsini o'rganishi;

- tarbiyaviy tadbirlar ssenariysini ishlab chiqish, tadbirlarni tashkil etishi va o'tkazishi;

- ta'lim tashkilotining oila va mahalla bilan hamkorligini tashkil etish.

Malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etish va o'tkazish texnologiyasi.

Oliy ta'lim tashkilotining yakunlovchi kurslari uchun tashkil etiladigan malakaviy pedagogik amaliyot asosan uch bosqichni o'z ichiga qamrab oladi:

Tayyorlov bosqichi-amaliyotning maqsad va vazifalari, mazmuni hamda uni tashkil qilishga bag'ishlangan amaliyot oldi konferensiyasi. Konferensiyada talabalar pedagogik amaliyot jarayonida maktabgacha ta'lim tizimi bo'yicha amalga oshirish zarur bo'lgan ishlar,

tarbiyaviy ish rejasini tuzish, tarbiyaviy tadbir ishlanmalarini yaratish, bolalar jamoasiga pedagogik-psixologik tavsifnoma yozish bo'yicha metodik maslahatlar olishadi.

Asosiy bosqich. Talabaning pedagogik amaliyotdagi faoliyati bevosita ta'lim-tarbiya ishlarida ishtirok etishni taqozo etadi. Pedagogik amaliyot davrida olingan shaxsiy tajribadan foydalanilgan holda kurs ishlarini, bitiruv malakaviy ishlarini yozish uchun materiallar to'playdi hamda tajriba-sinov ishlarini o'tkazadi.

Yakuniy bosqich. Pedagogik amaliyot tugashi bilan yakuniy konferensiya o'tkaziladi. Unda mutaxassislik bo'yicha mas'ul professor-o'qituvchilar talabalarning nazariy va amaliy tayyorgarligini baholashadi.

Pedagogik amaliyot jarayonida talaba tomonidan bajariladigan topshiriqlarining umumiy ro'yxati quydagilardan iborat:

1. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar rejasini tuzish.
2. O'ziga biriktirilgan guruh bilan ishlash.
3. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish.
4. Ota-onalar bilan ishlash.

Pedagogika oliy o'quv yurtlarida tashkil etilayotgan malakaviy pedagogik amaliyot tahlili, malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etishga doir mavjud axboriy-metodik ta'minot mazkur yo'nalishda hal etilishi lozim bo'lgan quyidagi jiddiy muammolar mavjudligini ko'rsatdi:

1) zamonaviy talablarga javob bera oladigan malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etish konseptual modelining mavjud emasligi. Pedagogik amaliyotni tashkil etishning konseptual asoslarini aniq belgilab olmaslik, uni o'tkazishda yuzaki yondashuv, mazkur masalaning tashkiliy-texnologik jihatlariga to'liq e'tibor qaratmaslik kayfiyatini yuzaga keltiradi;

2) ta'lim-tarbiya jarayonini texnologiyalashtirishga katta ahamiyat qaratilayotgan bir paytda, pedagogik ta'limni tashkil etishning muhim shakllaridan biri sanalgan malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etish va o'tkazish texnologiyasi ishlab chiqilmagan. Mazkur muammo pedagogik amaliyotni tashkil etishga doir uslubiy qo'llanma va ko'rsatmalarni yaratish yo'li bilan hal qilinib kelmoqda. Malakaviy pedagogik amaliyotni tashkil etishga doir bunday uslubiy ko'rsatma va qo'llanmalarining hech birida texnologik jihatlar to'liq o'z aksini topmagan;

3) malakaviy pedagogik amaliyot o'quv jarayonidan ajratilgan holda amalga oshirilganligi bois, uni modulli ta'lim asosida tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Chunki o'n bir hafta davomida o'tkaziladigan malakaviy pedagogik amaliyotni blokmodulli ta'lim asosida tashkil etish metodist-o'qituvchi va talabalarni metodik jihatdan ta'minlash muammosini muvafaqqiyatli hal etadi;

4) malakaviy pedagogik amaliyotni turli ta'lim tashkilotlarida o'tkazilishi ularni masofaviy boshqarishni taqozo etadi. Chunki pedagogik amaliyotning doimiy nazorat qilib borilmasligi, mavjud muammolarni hal etish yuzasidan qo'llab-quvvatlovchi chora-tadbirlarning o'z vaqtida amalga oshirilmasligi ayrim salbiy holatlarni yuzaga keltirmoqda. Modulli ta'lim texnologiyasi asosida malakaviy pedagogik amaliyotni masofaviy boshqarish mexanizmining ishlab chiqilishi mazkur muammoni muvafaqqiyatli hal etishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi "2022-2026 yillarda xalq ta'limni rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-134-son Farmonining 7-v bandi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi "Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-289-son qaroriga muvofiq, pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun "4+2" shaklida amaliyot o'tash tartibini belgilaydi. Dastur mazmunidan kelib chiqib hozirda talabalar ta'lim shakli mazmunidan kelib chiqib belgilangan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, umumiy o'rta ta'lim maktablarida, o'rta-

maxsus, maxsus-maktab internatlari, akademik litsey va kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'tkazilmoqda. Masalaning ahamiyatli jihati shundaki joriy qilingan "4+2" dasturi bo'lajak mutaxassislarni o'quv davridan boshlab kasbiy faoliyatga tayyorlab bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida" O'RQ-637-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/5013007>

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/4545884>.

3.A. Xodjaboyev, I. Husanov "Kasbiy ta'lim metodologiyasi" o'quv qo'llanma T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti 2007-yil 192 bet.

4.I. M. Sirojiddinova "Kasbiy ta'lim metodikasi" o'quv qo'llanma Andijon "Noshirlik" nashriyoti 2021-yil 220 bet.